

האומה

במה למחשבה לאומית,
לתיעוד ולספרות

העורך: יוסי אחימאיר

גיליון מס' 194
שנה נ"ב
קיץ תשע"ד – מאי 2014

רבעון בהוצאת
המסדר ע"ש זאב ז'בוטינסקי

כל הזכויות שמורות:

כתובת המערכת:

ת"ד 23476, תל-אביב, מיקוד 61234
טל-פקס: 03-6133445
דוא"ל: editor@ha-umma.com

כתובת ההנהלה ומנויים:

ת"ד 21769, תל-אביב, מיקוד 61217
טל: 03-6950410, פקס: 03-6910334
דוא"ל: misdarj@gmail.com
יו"ר ההנהלה: עמנואל ויזר

מחיר הגיליון: 30 ש"ח
דמי מנוי לשנה: 120 ש"ח

HA-UMMA (The Nation) - Quarterly
Published by Misdar Jabotinsky in Israel

Editorial Office: P.O.B 23476, Tel-Aviv, Z.C. 61234
Tel-Fax: 03-6133445
E-mail: editor@ha-umma.com

Administration: P.O.B 21769, Tel-Aviv, Z.C. 61217
Tel: 03-6910334, Fax: 03-6950410
E-mail: info@ha-umma.com

Editor: Yossi Ahimeir

52th Year
No.194 - Summer 2014

באינטרנט: www.ha-umma.com **האומה**

המסדר באינטרנט: www.misdar-jabo.org
דוא"ל המסדר: misdarj@gmail.com

סדר, עימוד, דפוס: חדקל בע"מ תל-אביב

בתמיכת קרן הכט

האחריות לדעות המובעות במאמרים חלה על מחבריהם בלבד

חברי מועצת המערכת:

יוסף קיסטר - יו"ר,

תיאודור בלבריסקי, עמנואל ויזר, סמי ישראל, דוד מורין,

יעקב סיקא-אהרוני, יוסף פרנקל, שרה פרנקל.

העורך הראשון: דוד ניב ז"ל

המשורר שקבע: ליהודים ריבונות מוצקה ביהודה ושומרון

כך כתב נתן אלתרמן לאחר ששת-הימים: "יותר מרצון, ויותר לשמירת אופייה היהודי של המדינה – הוא משהו פראי וחסר שחר, אשר שום אומה שפוייה לא היתה מעלה על דעתה" * פרופ' מרדכי קרמניצר וחבריו במכון הישראלי לדמוקרטיה מבקשים בחוברת חדשה מבית מדרשם לגייס את "נתן החכם" ל"שמאל המתקדם", תוך עיוות דבריו וסילופם

רן ברץ

ימים קשים עוברים על הימין. ימים של תדהמה והירהורי חרטה. ראש הממשלה נצפה פוקד את חברון, ועל-פי עדות התושבים תעה בעיר-האבות מבלבל ונסער; אביגדור ליברמן נראה מורט שערות זקנו בקבר רחל, והוא עצבני ומבודד; ונפתלי בנט, שחוסנו הנפשי היה לשם דבר, תועד משתטח על המנורה ליד הכנסת ומפיו מתמלטת הזעקה: "ריבוננו של עולם! אחי, למה?! מה קרה, תתמהו? ובכן, המכון הישראלי לדמוקרטיה (המ"ד) הוציא לאור חוברת שלישית בסדרת-העילית האינטלקטואלית שלו: "מנהיגים והוגים", ופעם נוספת מכה את הימין מכה ניצחת. שם החוברת: "דמוקרטיה, דיני מלחמה וזכויות מיעוט לפי משנתו של נתן אלתרמן", ובה מציג פרופ' מרדכי קרמניצר את עמדותיו הנאורות-שמאלניות (לכאורה) של גדול משוררי ישראל הציוניים, נתן אלתרמן. הפירסום החדש ממשיך את הקו הישן שאיפיו את שני הספרונים הקודמים, שהתיימרו להוכיח את נאמנותם העמוקה של ז'בוטינסקי ובגין ל"דמוקרטיה המהותית". "דמוקרטיה מהותית" היא שיטת משטר פרי הגותו היצירתית של השמאל הישראלי, ועיקרה שמירה על "זכויות-אדם" באמצעות ביקורת שיפוטית המשיתה את לפיד הצדק, בית-המשפט-העליון, על הרשויות המחוקקת והמבצעת, מאותגרות הנאורות. זהו תפקידה ההיסטורי של "המהפכה החוקתית" המפורסמת שערך אהרן ברק כנשיא בית-המשפט העליון.

באופן ממוקד יותר, זוהי הבעיה שמציג בפתח הדברים מרדכי קרמניצר, שהוא פרופסור למשפטים וסגן-נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה:

ד"ר רן ברץ הוא העורך הראשי של המגזין המקוון "מידה", מנכ"ל עמותת "אל הפרט: חירות ואחריות אזרחית", ומרצה לפילוסופיה עתיקה במרכז האקדמי שלם.

בישראל של ימינו רווחת ההנחה שתפיסות לאומיות אינן יכולות לדור בכפיפה אחת עם ערכי הדמוקרטיה. לפי הנחה זו, יש סתירה בין ביטחון המדינה לבין המשפט, בייחוד דיני המלחמה. לפי הנטען, ביטחון המדינה וההגנה על תדמיתה מצדיקים, ואף מחייבים, השתקה של מידע מביך וחשדות לעברות שבוצעו בידי חיילים או על-ידי גופים ביטחוניים. יותר מזה – המפרסמים חשדות כאלה ברבים הם אנטי־פטריוטים, כמעט בוגדים, שיש להצר את צעדיהם.

נתן אלטרמן (1870-1910)

לנוכח ריבוי הרמיזות העלומות, נבוך לרגע הקורא. מיהם אותם גופים המדווחים ב"רבים" על "חשדות לעברות" של חיילים? קרמניצר בנדיבות מספק לנו רמזים. ראשית, הם מפרסמים "ברבים", ו"ברבים" משמעו אולי "לא רק בישראל". שנית, ב"חשדות לעברות" מדובר, ומדוע "חשדות" בלבד? המדובר כנראה בעדויות שלא נבדקו עדיין על-ידי הגורמים הישראליים המוסמכים. מכאן עולה מאליה ההשערה, כי החוברת יוצאת להגנת אירגונים כ"בצלם" ו"שוברים שתיקה", המפיצים בעולם דיבה פלסטינית בלתי־מאוששת. מיהם הגורמים החשוכים הקוראים "להצר את צעדיהם" ומעוניינים ב"השתקה של מידע מביך"? ניתן לשער כי הדברים מתייחסים לניסיונות (שלא צלחו), מצד פוליטיקאים ואירגוני ימין, להגביל מימון של עמותות מקומיות הפועלות נגד ישראל וצה"ל או עוסקות בפעילות פוליטית במימון מדינות זרות. כאן קרמניצר מותיר האשמותיו עלומות, אך במקומות אחרים כבר הביע על כך את דעתו.

נתן החכם יעוץ עצה

לפנינו סוגיה כבדה, ולפיכך מבקש קרמניצר להסתייע בנתן אלטרמן, בטענה העקרונית שהלה, מתוך תפיסתו הנאורה, ואף־על-פי שהיה ציוני ולאומי לעילא, היה עומד לצד הפרופסור נגד "הצרת צעדיהם" של אותם "מפרסמי חשדות". זאת הוא יסיק מכך שאלטרמן "היה מאוהבי צה"ל ומחויב לביטחון ישראל, ולאחר מלחמת ששת הימים היה מראשי 'ארץ ישראל השלמה'. בה בעת, הוא היה נאמן לערכי הדמוקרטיה וקרא להפנימם ולהגן עליהם". מטרת החוברת, אם כן, היא להדגים את "גישתו לערכי הדמוקרטיה" של אלטרמן הציוני והלאומי, ועל-ידי עיון זה להוכיח לקורא התמים, כי היה "דמוקרט" באותו מובן ייחודי שפיתח כאן השמאל הישראלי. הטענה אולי מעניינת, אלא מאי? ניסיון הביסוס של התזה נכשל כישלון מר, צורב ומביך. הפמפלט של המכון לדמוקרטיה הוא לא־יותר

מאשר אוסף ציטוטים מקריים תלושים מהקשרם, שאליו מצטרף פירוש מרחיב, מתמיה, ביזארי לפרקים, שהפער בינו לבין המקור מעורר לעתים פלצות. כדי להמחיש את ביקורת, אצטט בהמשך את אלתרמן באריכות־מה, במטרה להרחיב על הקשר הדברים. אני מפציר בקורא שלא לדלג על הציטוטים; כישרונו של אלתרמן לנסח דברים נכוחה, בעברית יפה ובהירות מחשבה, נדיר ביותר. להלן הדוגמא הראשונה שבה בחר קרמניצר לפתוח את מסכתו כביסוס לטענתו:

מערכת משפט עצמאית הייתה ערך חשוב בעיני אלתרמן. תפיסתו את המשפט כאבן יסוד במדינה דמוקרטית באה לידי ביטוי בטור משנת 1958 שכותרתו "רשימות אסיר פראג": "מאזני המשפט וכס השופט, דומה שהם הסימנים הראשונים לחברה אנושית שמדעת ומהכרה־עצמית. הם הסימנים הראשונים המעידים על קיום חברתי ברה־כרה והם גם הסימנים האחרונים. שעה שאלה כלים כלה זיק הבינה האחרון של הציבור והמדינה".

קרמניצר מוסיף לטקסט את המילה "עצמאית" ומסב אותה על "מערכת המשפט". מה משמעותה? אצל קרמניצר, כך ידוע לנו, "עצמאות" המשפט כוללת אפילו את זכות בית־המשפט לפסול חוקים שהתקבלו ברוב קולות על־ידי הכנסת. האם מן הציטוט דלעיל נובע שאלתרמן משתייך לאסכולת האקטיביזם השיפוטי של קרמניצר, זו שב"עצמאות המשפט" בעצם אומרת "בכירות בית־המשפט"? שאלה קשה. הטקסט של קרמניצר לא יכריע בה. למזלנו, בא לסייע לנו ההקשר, שעליו קרמניצר – כמו לכל אורך החיבור שלו – שותק. המאמר "רשימות אסירי פראג" הוא כתב־אישום חמור נגד הקומוניזם ומפ"ם, שנכתב בעקבות ספרו של מרדכי אורן על משפט־ראווה שנערך לו, אחרי שנקלע לתופת הקומוניסטית ונאלץ "להעיד" בבית־משפט נגד עצמו ונגד כל מי שהשלטון הקומוניסטי חפץ ברעתו. ב־1958 פירסם אורן את הספר "רשימות אסיר פראג", שעליו הגיב אלתרמן במאמר. להלן המשך דבריו הישיר של אלתרמן לאותה פסקה שמצטט קרמניצר:

באותה רוסיה עצמה, בתקופות האפלות של הצאריזם, היה השלטון נעצר פעמים רבות חסר־ישע על סיפו של בית הדין. מבצר זה עמד על תילו... מאז משפטי הראווה הגדולים הראשונים הוסיפו רק המאמינים החרשים שלא לשמוע את צליל השקר הבוקע מתוך הצירוף "משפט סוציאליסטי"... הנך עומד נדהם לנוכח שיאים חלומיים אלה של סילוף, לנוכח פאנטאסמאגוריה זו של משפט ושל משטר. כן, הכל בעצם על מקומו, השופטים, נציגי התביעה הכללית, הסניגורים, "כולם בגלומותיהם הרשמיות", העדים, הקהל, הכל על מקומו, ואף־על־פי־כן הכל יודעים כי כאן נערך משחק תחפושת שטני הכולל את הכל, את

השופטים, את הפרוטוקולים, את הנאומים, את השאלות, את התשובות, את מכונות ההקלטה, את הרמקולים, את השמשים, את השוטרים, את הצופים...

לכך רצוי להוסיף דברים מפתחת החיבור, בו מוסר אלתרמן את דעתו על שיטת החקירה והמשפט של המשטר הקומוניסטי:

זמן שלא מתחומי ההגיון והדעת, של תבל אחרת. אמת ושקר משנים ומחליפים מקומותיהם, הגיון ושגוון מתחילים להיקרא זה בשמו של זה, מושגים כמו עובדות והוכחות מאבדים כל משמעות, דברים כמו זכות אזרח, או זכות נתין זר, או הגנה משפטית, או חוקיות של מעצר, דברים אלה שלא תתואר חברת אדם בלעדיהם, נעשים מגוחכים ומופרכים מיסודם ואפילו שמם בלבד נשמע כלעג והתקלסות.

לזו תלונתו של אלתרמן כאן הוא, כי במשטר הקומוניסטי אפילו הרעיון של משפט צדק לא התקיים. מדובר במשטר תת־אנושי. לכך הוא מנגיד אפילו את רוסיה הצארית, שלא רק שלא הייתה דמוקרטית – ודי בכך כדי למוטט את כל הפרשנות של קרמניצר – אלא גם בוודאי לא סבלה מ"אקטיביזם שיפוטי". על־סמך דבריו, אם נרצה לייחס לאלתרמן טענה בדבר "עצמאות" המשפט, לכל היותר נוכל להתייחס לכך שפסק־דין במשפט פלילי צריך להיות צודק ונקי משיקולים זרים של פוליטיקה וטובת המשטר. זהו מובן טריוויאלי של משפט צדק, המצוי מקדמת דנא בתרבויות רבות, דמוקרטיות ולא־דמוקרטיות. למובן זה של "עצמאות" המשפט אין מתנגדים במחנה פוליטי כלשהו. קרמניצר טופל על אלתרמן תזה שלמה, בתעווע של הוספת "עצמאות" ל"משפט" ושימוש בדו־משמעות שהוא עצמו המציא ל"מדינה דמוקרטית". בשום מובן אין כאן רמז לתמיכה אפשרית של אלתרמן באירגונים רדיקליים או ב"מהפכה חוקתית", המעקרת את הדמוקרטיה מתוכנה ההסכמי והפוליטי. קרמניצר מעביר כאן את אלתרמן משפט־ראווה פרשני, בו נכפית עליו בעינויים־של־דרש הודאה במה שמעולם לא העלה על דעתו.

פרשנות כמלחמה

נעבור ל"הוכחה" הבאה בתור של פרשנו המלומד, שהיא גם הציטוט השירי הראשון שבמסכתו:

לא בְּשָׁלוֹם כִּי בַּפְּלִדִים
נוֹצְרֶת אֶבֶל בְּקוֹם שׁוֹפֵט
גַּם דִּין הַמִּלְחָמָה הוּא דִין!

בקטע הזה, קובע קרמניצר, מדגיש אלתרמן "את חשיבותו של צבא חזק, בצד הקפדת חייליו על דיני המלחמה". אלא ששוב יש הקשר, ושוב מתעלם ממנו קרמניצר. נקרא את שני הבתים המלאים (מתוך השיר "נספח לשיר צלמי פנים" בספר "עיר היונה"):

עוֹד לֹא קְרוּאָה וְלֹא בְרוּכָה
אֶת בֵּין עַמּוֹ שֶׁל זֶה הַזְּבוּל.
עוֹד לִילוֹתֶיךָ לֹא מְנוּחָה,
כִּי גֵיא חֲזִיוֹן מְשַׁפֵּט הַגְּמוּל.
עוֹד דִּלֶת חֲשֻׁבוֹנִים פְּתוּחָה,
לֹא מֵר עוֹבֵר כְּפוֹת מְנַעוּל.
לֹא בְשָׁלוֹם כִּי בַּפְּלָדִים
נוֹצְרֶת אָבַל בְּקוֹם שׁוֹפֵט
גַּם דִּין הַמְּלַחְמָה הוּא דִין!
בֵּין מַמְלָכוֹת בְּקוֹרוֹת עֵת
רַק אֶת נוֹפְלֵיךָ לֶךְ עֲדִים –
בְּקִשְׁתְּ עַד קֵץ לְקוֹם בָּאת
וְלֹא בְחָרְב. אֶךְ צְמַדִים
עָלוּ בְךָ שָׁחַר וְכוֹרֶת.

ההקשר ברור: אלתרמן מספר כאן את סיפור קום המדינה, ודין המלחמה משמש לו כאן להצדקת קיומה. זהו תיאור של תקומת מדינת ישראל – בניגוד לרצונה – לא בשלום אלא במלחמה, שעדיין נמשכת משום שהיא מאוימת עלידי אויביה. ובכל זאת, אומר אלתרמן, גם תקומה אלימה זו משרתת דין צדק: למדינה היהודית זכות קיום. הפוך והפוך כאן, ולא תבין היכן מצא כאן מחבר המנשר "הקפדת חייליו על דיני המלחמה". למען האמת, דווקא ניתן למצוא דברים רבים הנוגעים למוסר מלחמה אצל אלתרמן אפילו באותו חיבור. אבל קרמניצר כנראה מעתיק ומדביק בלי ממש לקרוא; אין הוא נזקק לזוטות שכאלה. ומשום שאין הוא קורא גם אין הוא משגיח בנקודה אירונית: אותו היגיון אלתרמני, לפיו צדקת קיומה של ישראל אינו נפגע מכך שקמה במלחמה, ישמש אותו להצדקת החלת ריבונות ישראלית גם על יהודה ושומרון.

אלו הן, אם כן, שתי הדוגמאות הראשונות שקרמניצר עצמו בחר לפתוח בהן את הצגת אלתרמן. לא אמשיך ואלאה את הקוראים בהתעמקות בכל שאר הקטעים, הסובלים מאותו יחס מזלזל בטקסט ובתבונת הקורא. המשך הדברים ממילא לא רלוונטי יותר להוכחת התזה הקרמניצרית. בהמשך מופיעים שירים שבהם שוטח אלתרמן ביקורת על דיכוי הערבים, מזדעזע כראוי מן הטבח בכפר

קאסם, מלין על רצח סתמי של ערבי בידי חייל במלחמת העצמאות, מסרב לטיוח חקירות (של מערכת הביטחון) בשם "צרכי הבטחון", מתנגד לאלמות נגד זוג של יהודיה וערבי ולביזה של חיילים, ותומך בחופש ההבעה וההצבעה, כולל תמיכה בזכות הייצוג של חברי-כנסת ערבים. אין ספק שאלתרמן היה מגדלור מוסרי בכל הקשור לאפליה לא-מוצדקת, עוולות השלטון, ואלמות נגד חפים-מפשע. אבל מה לכל זה ולתזה שאלתרמן היה תומך בהפצת דיבה לא בדוקה באו"ם ובאיחוד האירופי, או באקטיביזם משפטי ומהפכות חוקתיות ("דמוקרטיה מהותית")? מאז ומעולם קראו דמוקרטים מימין ומשמאל לאי-אפליה, הקפדה על זכויות אזרח, הגנה על מיעוטים וחופש ביטוי וייצוג. אין כאן שום תוספת "מהותית" לעקרונות הדמוקרטיה שקרמניצר קורא להם בחצי-זלזול "פורמליים", הנוהגים ונדרשים בכל מקום מערבי.

מקרה מבחן: צרכי הביטחון

מכיוון שכך, כדי להמשיך ולבסס את טענתי שקרמניצר פשוט לא מבין את אשר הוא קורא (בהנחה שאין הוא מסלף במכוון), אעבור לבחינת סוגיה עקרונית הנוגעת לאחת מטענותיו המרכזיות של הפרופסור: היחס של אלתרמן לצרכי הביטחון, ואיזונם הראוי עם דרישות מוסריות בסיסיות. כדי להדגים את ביקורתו של אלתרמן על היחס למיעוט הערבי מצטט סגן-נשיא-המכון מן השיר "מהומות נצרת":

מה שיש לשנות הוא הקו, כל הקו (זה משג מערפל
אך מאד מחשי), כל הקו ההופך זה שנים עשרת
את צבור הערבים במדינה לצבור מנדה ומשפל,
מנדה ונרדף! זה מריו וקולו שפּרצו בנצרת.

לשורות האמיצות הללו הוא מוסיף את פרשנותו: "אלתרמן ראה ביחס שוויוני לערביי ישראל חובה מוסרית. הוא סבר שכך מתחייב גם משיקולי תועלת מובהקים". אך מה לעשות, ואלתרמן סלד באופן כללי מעקרונות מופשטים שכאלה, ואפילו בשיר זה עצמו טרח לסייג את ביקורתו באופן חד-משמעי, שאותו מסתיר קרמניצר מקוראיו:

כן ידענו היטב: יש בלב ערביי מדינת ישראל
גחלים שלא שום "שאר-רוח" יפיג את חמן שמטבע.
יש מכות זכרונה של תבוסה, יש מכות שלטון זר ומכות עיר ותל
שהיו לזולת לנחלה. לא השכיחו את זאת שום פיתוח ונשפע.
וידענו גם זאת: יש סגים וכבלים של הכרח וחובה,

אָשֶׁר כָּל הַמְּבַקֵּשׁ לְסַלֵּקֵם בְּמַחֲיֵיד מְבַקֵּשׁ לְגַדֵּעַ
 יְתַדוֹת בְּטַחֲוֹן־סוּדֵי. דוֹרֵשׁ טוֹב הוּא וְלֹא לְטוֹבָה
 וְאֲשֶׁרֵי הֵיכּוֹל וְכוֹפֵר בְּשִׁמְרָה אֲשֶׁר בָּהּ הוּא בּוֹטָח...
 לְמַשָּׁל: אִם אֶפִּילוֹ יַחְלֹט עַל בְּטוֹל הַמְּשָׁל הַצָּבָאֵי,
 לֹא אֲדַע אִם רְשָׁאֵי מִי בְּיַיְנוּ לְקוּם עַד בּוֹא־יוֹם וְלִתְבַעַ
 כָּל מְלֵא חֶפֶשׁ תְּנוּעָה לְעַרְבִים בְּמוֹשְׁבוֹת הַיְהוּדִים... מִי יֵהִין
 וַיֹּאמֶר "אֲנֹכִי אַחְרָאֵי" ... אַחְרָאֵי לֹא בָּפָה כִּי בַּפְעַל.

הנה כי כן, אלתרמן אינו מעוניין במי שאחראים בפה ולא בפועל (מישהו אמר בית משפט? אקדמיה? מכון לובי פוליטי?), ולא רואה ב"שוויון" "חובה מוסרית". להיפך, הוא מציין כי דווקא הגבלתו של השוויון היא לפעמים חובה מוסרית. את קרמניצר, כנראה, אין מטרידות זוטות שכאלה של תפיסה מציאותית, מורכבות ועומק. בטרם נציג את משנתו הסדורה של אלתרמן ביחס לצרכי הביטחון (שקוראי קרמניצר לא ידעו עליה), מוטב אולי אם לצרכי הנגדנה נבחן קודם את גישת "הדמוקרטיה המהותית" לסוגיה. את לוז התפיסה שטח אהרן ברק בפסקי־דין מפורסמים שלו, שקובעים כי "זכויות האדם" באות לפעמים על חשבון ביטחונם של יהודים:

מושכלות ראשוניים עליהם מתבססת הדמוקרטיה החוקתית שלנו... הינם כי המטרה אינה מקדשת את האמצעים; כי הביטחון אינו עומד מעל לכל; כי המטרה הראויה של הגברת הביטחון אינה מקדשת פגיעה קשה בחייהם של אלפים רבים של אזרחים ישראלים. הדמוקרטיה שלנו מתאפיינת בכך, שהיא מציבה גבול ליכולת לפגוע בזכויות האדם ... כך נהג בית משפט זה במקרים רבים ומגוונים. כך, למשל, נקיטה באמצעים פיזיים ("עינויים") היתה ללא ספק מגבירה את הביטחון. אך קבענו כי הדמוקרטיה שלנו אינה מוכנה לנקוט בהם, גם במחיר פגיעה מסויימת בביטחון (ראו בג"ץ 5100/94...). בדומה, קביעת תוואי גדר ההפרדה במקום שנקבע על ידי המפקד הצבאי בפרשת בית סוריק, היתה מגדילה את הביטחון. אך קבענו כי תוספת הביטחון אינה שקולה כנגד הפגיעה הקשה בחיי הפלסטיניים. הוצאתם של בני משפחה של מחבלים מתאבדים מאזור מגוריהם והעברתם למקומות אחרים ("תיחום מגורים") היתה מגבירה הביטחון באזור, אך היא נוגדת את אופייה של ישראל "כמדינה דמוקרטית שוחרת חופש וחירות" (פרשת עג'ורי, עמ' 378). בדרך זו עלינו לנקוט גם במקרה שלפנינו ... דמוקרטיה מוותרת על תוספת מסויימת של ביטחון כדי להשיג תוספת גדולה לאין שיעור ממנה של חיי משפחה ושוויון. כך נוהגת דמוקרטיה בתקופות שלום ורגיעה. כך נוהגת דמוקרטיה בתקופות לחימה וטרור. דווקא בתקופות קשות אלה מתגלה כוחה של הדמוקרטיה.

לזכות ברק עומדים היושר והכנות בכך שהוא מודה בסיכון חיי יהודים בשם אותם ערכים מופשטים של האליטה המשפטית שלנו, שלשלטונה המיוחל הוא ונציגו מהמכון לדמוקרטיה קוראים בשם הנפלא "דמוקרטיה מהותית". אלתרמן, בכל אופן, עוסק בסוגיה מתוך גישה שונה להפליא. כך, למשל, במאמרו "החבילות והמשא" הוא דן במלחמה בטרור בהקשר הימנעותה של ישראל מקביעת ריבונותה ביהודה ושומרון. בדבריו הוא מתאר את "שיטת הענשין החדשה, אשר לפיה אין אנו מסתפקים עכשיו בפיצוץ בתיהם של אשמים, או חשודים בשיתוף עם המחבלים, או במתן מחסה להם ממש, אלא עונש הפיצוץ חל על גושי-מגורים שלמים, משום שיושביהם אינם עוזרים לחקירה".

איך היה קרמניצר ממשיך את הדברים, מתוך תפיסת-העולם של "הדמוקרטיה המהותית" ו"זכויות האדם", הטוענת כי "הביטחון אינו עומד מעל לכל" והמבקשת לבחון האם "תוספת הביטחון ... שקולה כנגד הפגיעה הקשה בחיי הפלסטיניים"? הדברים צפויים למדי. אך כיצד ממשיך אלתרמן את הפסקה?

אנשי בטחון אומרים שאין ברירה אלא לנהוג כך וכי רק דבר זה עשוי למנוע קרבנות. נימוק זה של הכרח, רק בעלי ידיעה וסמכות יכולים לדון בו, או לערער עליו. אם אמצעי זה חוסך דמים, הרי נימוק זה מקבל תוקף שאין לעמוד כנגדו. אין ענין כאן לוויכוחים עיוניים. אם אנו גורסים נפש תחת נפש – וזה טיבה של כל מלחמה – אפשר לגרוס גם בתים תחת נפש.

אם כן, אלתרמן אינו מהסס לבקר ולהוכיח מעשים שאינם מספקים את צרכי הביטחון (כביזה וטבח בחפים-מפשע), אך כאשר ישנו סיכון ביטחוני, הוא מקדים את שמירת חיי היהודים אפילו לענישה קולקטיבית. הוא כמובן דורש שפעולות הביטחון תהיינה מבוקרות ושקופות, אך כל עוד הן חוסכות חיי אדם לדעת מומחי הביטחון, הוא מוכן לקבל גם אמצעים שהיו מכים את קרמניצר בתדהמת "פאשיזם בשערינו, חשכה בעולמנו". אגב, ביקורתו באותו מאמר היא, שהאמצעי ההרתעתי הזה אינו באמת יעיל בשל מדיניותה ההססנית של הממשלה ביהודה ושומרון, שגורמת לערבים לחשוב שישראל תיסוג מהם... במאמרו "סכנתו השניה של הטרור" מפרט אלתרמן את עמדתו באופן יסודי עוד יותר:

בציבור הישראלי נטוש ויכוח על דרכי המלחמה בטרור ... ויכוח זה הוא מובן וטבעי, אך דבר אחד עלינו לזכור תוך כדי דיון. אם אנו מוציאים מכלל חשבון אמצעים שאין אנו נוקטים ולא ננקוט לעולם, אמצעים בארבאריים, כגון תפיסת בני-ערובה, או מעשי-שפטים של שפיכת דמי חפים מפשע ... אם אנו מוציאים זאת מכלל חשבון, סובב, למעשה, הדיון ברובד שבו מידת הצידוק המוסרי של האמצעי זהה עם מידת ההרתעה שבו.

משום כך אני סבור שבענין אמצעי המלחמה נגד הטרור אני מחשיב את דעותיהם ואת חילוקי דעותיהם של האנשים היודעים טעמה של מלחמה יותר משאני מחשיב את גילויי-הדעת של האקדמאים, וזאת על אף העובדה שגילויי-הדעת דנים על אמצעים אלה מצד "שרשי-הדברים", ואילו אנשי-המעשה דנים בכך לפי מה שאמצעי זה או אחר עשוי לבודד את המחבלים או להרתיע את עוזריהם. דעתי היא שקריטריון זה – אם אמצעי פלוני עשוי למנוע ולוא גם מקרה אחד של הנחת פצצה בשוק, או של מטח-יריות מתוך בית בג'נין או בחלחול – הוא במקרה זה הקריטריון המוסרי העליון.

משום כך, שעה ששר-החוץ אבא אבן מדבר בחוץ-לארץ על התנגדותו "האידיאולוגית" לאמצעים דראקוניים אפשר להבין לרוחו, אך גוני אידיאולוגיה זו אולי היו משתנים אילו היה עליו לפרק מטען חומר-נפץ העשוי להתפוצץ בכל דקה, או לרדוף אחרי חבלן [כלומר, מחבל, ר.ב.]. בתוך עיר ערבית ולהיות צפוי למטח-יריות מכל שער או חלון, תוך ידיעה שאמצעים מסויימים היו אולי מונעים אפשרות זו או ממעיטים את סיכוייה.

מעבר לעקרון המוסרי האלתרמני של העדפת חיי החפים-מפשע גם אם כרוך הדבר בנקיטת אמצעים מחמירים, הוא מוסיף בסיום הדברים מוטיב החוזר כחוט השני בכתביו, והוא העדפתו להותיר את האחריות למעשה בידי אנשי המעשה, והוצאתה מידי המעיינים התיאורטיים כאקדמאים, אנשי רוח, שגרירים בניכר, ומשפטנים. לשם הוודאות היתרה שהעקרון המוסרי של אלתרמן הובהר, נוסף כאן עוד פיסקה אחת, הפעם מתוך המאמר "צוק מצדה":

תחושת הבעלות המדינית על הארץ, תחושת הזכות העמוקה, היסודית לבעלות זו, אינה כרוכה בהתנשאות שרירותית של אדנות ... תחושת בעלות מופרזת זו לגבי נכסים שלנו נעשית מופרכת שבעתיים שעה שהיא מצטרפת אל תחושת נחיתות בפני כל בעלות אחרת, שעה שאנו חרדים להעביר תושב ערבי מושרש ממקום למקום אפילו מטעמי ביטחון, תמורת כל הפיצויים וכל הסידורים לשיכון ולנחלה בשטח סמוך. אותן שאלות "פרובוקטיביות" ... בענין העברת התושבים הערבים מן הדירות שבדרך אל הכותל, העברה מטעמי-ביטחון יסודיים, מעידות כמה אנו מבולבלים בעניינים הגיוניים ופשוטים אלה ... העברה זו של תושבים, כדי למנוע פגיעות בנפש, כדי למנוע שפיכות-דמים, היא דבר צודק, כן, צודק הרבה יותר ונאור והומאני הרבה יותר מאשר הפיכת בתים נטושים לקריות אמנים אשר בעניינן עוד לא שמענו אפילו קול נאור אחד של מחאה מצד מתקדמינו. הללו רואים כפשע בליכופר התיישבות יהודית בשטחים פנויים שמעבר ל"קו הירוק", בעוד שקרית-בידור ומועדוני-לילה אמנותיים בסמטאות נטושות של יפו היא לגביהם תופעה תרבותית מוצדקת.

סלידתו של אלתרמן מאותם אנשי־רוח "מתקדמים", השופטים את הדברים ממרחק ומעבירים ביקורת מוסרית מופשטת, צדקנית והוטנטוטית, צריכה להיות שם דבר. משום שאלתרמן היה דמות מוסרית רצינית, הוא הבין שמוסריות דורשת גם מידה של ריאליה, ושאלו המקדשים ערכים מסויימים כשמדובר בערבים, אבל אין להם בעיה עם "פגיעה מסויימת בביטחון" כשהדבר מגיע ליהודים, אינם אנשי מוסר וצדק, גם אם הם קושטים עצמם בתארים "מתקדמים", "נאורים", ו"מהותיים".

ארץ־ישראל ואשליות השלום

הציטוט האחרון מוביל אותנו לסוגיית יחסו של אלתרמן לארץ־ישראל בכלל וליהודה ושומרון בפרט. אני מוצא שכדאי לדון בכך קמעא, משום שנראה לי כי אותו עיוות פרשני והוצאה מהקשר שיטתית של קרמניצר אינם מקריים, אלא הם תוצאה של הפער התהומי הקיים בין תפיסת עולמו לבין זו של אלתרמן. פער זה נחשף קודם לכל באותו יחס של ציונות לארץ־ישראל. אלתרמן כתב אחרי מלחמת ששת־הימים מאמרים נפלאים, מעוררי השראה ומלאי הוד, שבעולם מתוקן היו חלק מקריאת חובה ציונית בכל בית־ספר. במאמרים הללו גם זיהה המשורר היטב את תהליכי ערעור הציונות שעברו על חלק ניכר בשמאל הישראלי. את הדברים הבאים כתב אלתרמן בתום מלחמת ששת־הימים:

ניצחון זה עניינו לא רק בכך שהוא החזיר לידי היהודים את העתיקים והנעלים בקדשי האומה, את אלה החרותים בזכרונה ובעמקי תולדותיה יותר מכל. עניינו של ניצחון זה הוא בכך שהוא מחק למעשה את ההבדל בין מדינת ישראל ובין ארץ־ישראל. זו הפעם הראשונה מאז חורבן בית שני נמצאת ארץ־ישראל בידינו. המדינה והארץ הן מעתה מהות אחת ומעכשיו חסר לה להתחברות ההיסטורית הזו רק עם ישראל שיארוג, יחד עם היש שהושג, את החוט המשולש שלא יינתק.

במהלך השנים שאחרי מלחמת ששת־הימים נפערה תהום בין אלתרמן והשמאל שהיה מאזומתמיד ביתו האידיאולוגי. אלתרמן שב ומחפש את הציונות של ראשית המדינה, ולדעתו היעדרה מסביר את ניצחון הערבים בקרב התדמית והדיפלומטיה. במאמרו "צוק מצדה", הוא מתגעגע לאותו "אופי ציוני של המפעל היהודי בארץ־ישראל" שאיפיין אותה – כולל כמובן את השמאל – בראשיתה: אותו אופי ציוני, לאומני, היסטורי, מיסטי, לאומי, חלוצי, מתנחל התנחלויות־קבע דווקא, ומדבר על ארץ־ישראל בשלמותה דווקא, בקיצור כל אותו צירוף של עניינים שכיום מדיניותנו רואה בהם דברים שהס מלהזכירם, שכן הם מכשולים בפני השלום.

אלתרמן לא רק קבע שליהודים ריבונות מוצדקת על יהודה ושומרון, ולא רק טען לגזירה שווה בין מה שמצוי משני עברי הקו הירוק (ראו למשל תשובתו הנפלאה לס. יזהר, במאמר "משפט המישחק"), אלא גם ראה בעמדה הרואה בהם "שטחים מוחזקים" הממתינים להימסר במשא-ומתן עתידי, רעיון החותר תחת עיקרי הציונות. הוא סבר שיהודה ושומרון הם "חבל-ארץ, המגלם, סמלית ומוחשית, את משמעות קיומנו הלאומי ההיסטורי", וכינה את הטענה ש"ארץ-ישראל שייכת לשני העמים, העם היהודי והעם הערבי של פלשתינה", "נוסחה ריקה", שמקורה ב"ברית-שלום". את רוח ה"ויתורים" הנדרשים למען ה"שלום" הוא זיהה כהתכחשות לציונות. כך, לאחר ביקור בהר גריזים, הוא כותב במאמרו "לא כל-כך פשוט":

למראה נופיהם של ההרים והבקעות הללו... אשר בחלקם הגדול אין בהם לא ערבים ולא יהודים, אין אתה יכול שלא להרהר כי פרוגרמות הוויתור על כל זה, ויתור מרצון, ויתור למען שמירת אופיה היהודי של המדינה, הוא משהו פראי וחסר-שחר אשר שום אומה שפויה לא היתה מעלה אותו על דעתה, דבר שעיקרו אולי לאו דווקא התנכרות ל"היסטוריה", אלא עיקרו הוא התנכרות לחאן בחדרה, התנכרות לדגניה אל"ף ולחצר כנרת ולבית-החמר הראשון של הביל"ויים בגדרה, התנכרות למאבקיו ולמשמעות נתיבו וייסוריו של עם, אשר על פרשת-דרכים זו של ימינו עליו להחליט אם הוא עושה את חשבון חייו או את חשבון לבלבריו...

כאמור לעיל, אלתרמן היה ממקימי תנועה יוצאת-הדופן בתולדות הציונות: "התנועה למען ארץ-ישראל השלמה". הוא שלל באופן קטיגורי זכויות לאומיות ערביות או זכות לריבונות לאומית פלשתינית ביהודה ושומרון. לכל היותר הפלשתינים יקבלו, כמו בשטחים שבתוך הקו הירוק, שוויון זכויות אזרחי, אך בשום פנים לא מדינה. אלתרמן אף נאבק בכל עוז קולמוסו בטענות של אנשי שמאל שראו, מתוך מה שאלתרמן קרא לו "הבל-פה של החלטות מנוסחות או של עיונים מפוקפקים", ב"עם הערבי הפלשתיני" "תאום" לעם ישראל. לטענתו, לא היה בישראל עם פלשתיני אלא ערבים ללא הגדרה לאומית ייחודית, וממילא ההשוואה לציונות מופרכת מבחינה היסטורית ומוסרית גם יחד. במאמרו "עיקריו של הסכסוך" הוא קובל על האופנה החדשה:

תהיה זו באמת טראגדיה אם תשתרש גם בתוכנו פנימה התפישה הרואה כ"סבך טראגי", וכ"קונפליקט" שווה-צדדים, את העימות בין מאמצי התחיה והקיום של ישראל, לאחר כל מוראות תולדותיו של העם, ולאחר כל מסירות-הנפש של חלוציו ולוחמיו, מימי ראשית ההתנחלות ועד היום, ובין עמדתם של

שליטי ערב, שהיא אחד הגילויים המנוונים והנפשעים ביותר שידעה המדיניות העולמית בכל הזמנים. תהיה זו באמת טראגדיה אם יתברר כי בעוד אנו טורחים לקבוע בגלוי, ולרוב ללא תועלת, מי הצד שהתחיל ביריות, בעת תקרית זו או אחרת, נחדל מלראות את ההבדל בין שני הצדדים בזירת התמודדות גורלית זו שבה עומד כיום העם היהודי ואתו תמצית כל תולדותיו ועודן הלאומי, אל מול כוחות שהם כאילו תמצית כל השקר והסילוף והשנאה שליווהו בימי נדודיו.

אך יותר מכל מטרידה את אלתרמן הסכנה שמייצרת אופנת הגזירה־השווה האובייקטיבית־לכאורה הזו:

אין צריך לומר כי מבחינת תודעה ציבורית של חינוך וחישול אזרחי עשוי טשטושם של עיקרים אלה להיות גורם שאין מסוכן יותר ממנו לא רק לתחושת צדקתם אלא גם לכוח צדקתם של המערכה היהודית והקיום היהודי.

עוד ביקורת נכוחה של אלתרמן על השמאל, שהופיעה במלאת עשרים שנה למדינת ישראל, נוגעת לשאיפות השלום של מחנהו, המתבטא למגינת ליבו בכך שרבים בשמאל מעוניינים להימנע מהחלת ריבונות ישראלית על יהודה ושומרון ("עשרים שנה"):

השלום! אשרינו שאנו משתוקקים אליו כלי־כך. אין זו גנות. טוב שעד כדי כך אנו נכספים אליו. אך מדי פעם בפעם עלינו להתנער מן ההיפנוזה. עלינו להתאושש לרגע. לראות פתאום כי עוד מעט ואנו נוטשים מרוב כוסף לשלום את הדברים שרק מכוחם אנו יכולים להשיגו, את גבול הבטחון שבידינו ואת זכרון מורשתנו וצדקתנו... ביום־עצמאות זה, על פרשת־דרכים מפולשת זו, עלינו לבקש שעת פכחון והארה. אין אנו שיכורי ניצחון. שיכורי ניצחון הם אלה מבינינו שהישגי המלחמה באמת סחררו את ראשם והם סבורים כי ההישג רב מדי, כי זה שפע שאין אנו רשאים לשאתו, שעלינו להתפרק ממנו ויהי מה. הפיכחון האמתי רחוק מזה. הפיכחון האמתי אומר כי זו הפעם הראשונה בתולדותינו, בעמידתנו כיום, אנו יכולים לקוות לשלום, ולו רק מתוך ידיעה שהיפוכו של השלום – נחשול המלחמה – נעשה, הודות לעמידה זו, ענין קשה יותר לאויבינו.

"השמאל החדש" – יריב מסוכן

אבל הפער בין קרמניצר לאלתרמן לא ניתן לצמצום בסוגיות ארץ־ישראל בלבד. הוא רחב הרבה יותר. אלתרמן זיהה ב"שמאל החדש" יריב מסוכן המערער את יסודות הציונות, וביכה את השתלטותו על האינטליגנציה הישראלית. שלל דוגמאות יכולות לשמש לעניין זה. נציין ראשית את המאמר "פריט ושמו לאום", בו

מתנגד אלתרמן מכל וכל לתביעתו המפורסמת של דניאל שליט בבג"ץ, כי ירשמו את ילדיו כיהודים בתעודת-הזהות למרות שאשתו לא התגיירה. מצדדיו של שליט ביקשו להסתפק בזכותו להגדיר את עצמו. אך נימוקיהם, קבע אלתרמן, "סותרים, מעצם טיבם ורוחם, את עקרונות חופש-המצפון וחירות-הפרט". בחריפות רבה הוא העמיד את המאבק "להעמדת ההשתייכות היהודית על עניין של זיקה סובייקטיבית ועל 'הצהרה בתום לב', "כניסיון "לדלל את המושג 'הודי' מכל תוכן שמחוץ לגישה המשפטית-פרקליטית והבונדאית-שמאלנית החדשה-ישנה". והוא מסיים בבקשה: "אולי כדאי, על אף הכל, להניח לעם היהודי להתקיים עוד קצת... על-פי כמה מן העיקרים שהחזיקו אותו בחיים עד היום".

דוגמאות אחרות למאבקו של אלתרמן בשמאל החדש כוללות את יחסו המיוחד לתפילת יהודים בכותל ובהר הבית ("פולמוס הכותל"); הסברו הנפלא, בתגובה לעמוס עוז, לכך שהכותל אינו רק גל אבנים ומדוע גם חילוני כמוהו מוצא משמעות מיוחדת במקומות קדושים ("המערכה על השלום"); הגחכתו את הלהט לשלום שאחז באנשי הרוח הישראלים, להם הוא קורא "מלכי האופנה האינטלקטואלית... פרי היגררות חקיינית אחרי דרכי סגנון ונוסחות מחאה ושירי-מיפגן" (קרי, רוח שנות-השישים), וציוויו "לחשוף את הכסילות הזאת גם כשאנשים דקי-טעם ורחבי-דעת סוככים עליה" ("השיר, המחאה, המאניפסט"). אלתרמן גם ליגלג על הקריאות "פאשיזם" שהושמעו ביחס לתנועת ההתיישבות שמעבר לקו הירוק, והזדעזע מכך שאנשי תנועת העבודה לא מצטרפים לתנועה למען ארץ-ישראל השלמה בנימוק שיש בה אנשי ימין כישראל אלדד. אלו הן מחלוקות משנותיו האחרונות, שבהן יצא נתן החכם נגד השמאל ה"מתקדם" בזעם, מאחר שזיהה כי עקרונותיו המופשטים חותרים תחת יסודות הציונות והיהדות – ודוק, הציונות המפא"יניקית שלו ויהדותו כאדם חילוני. הדברים מגיעים עד לכך שהוא כותב ("ב"פולמוס הכותל"):

במה ששייך לקפאון של נוסחאות, הרי בעלי השקפות מתקדמות ונאורות יתפלאו אולי לשמוע, אך עובדה היא כי נוסחאות קפואות אינן כיום מונופול של האמונה הדתית, ומידת החשכה, הנשקפת מנוסחאות מסוימות של עולם חירות-הרוח, יכלה להתחרות, בפרקי-זמן מסויימים של העבר הקרוב, עם חשכת כל הדתות גם יחד.

החזרה להקשר וקריאה פשוטה בכתוב מפרקת בנקל את טענותיו הדרשניות והציטוטים קרועיה-הקשר של קרמניצר, שלא מוצא את ידיו ורגליו בנסינון להבין את אלתרמן. אך אין להתפלא על כך, שהרי דעותיו של קרמניצר בשלל נושאים הן המשך ישיר למה שלדעת אלתרמן מייצג את התפרקותה של הציונות מנכסיה והשתלטותה של חשיבה מופשטת ומוסרנית על חשבון חשיבה מעשית ומוסרית.

ובכל זאת, קשה שלא להביא כאן את אקורד הסיום הדמוקרטי, בו מצטט קרמניצר את שירו של אלתרמן על אותה שיטת־משטר:

תְּחִי, הַמְּכַלֶּמָה אֶת מְלַעֲגֶיךָ!
 תְּחִי, הַתְּקִיפָה בְּתַקִּיפוֹת!
 תְּחִי, הַמְּחַלֶּפֶה אֶת מְנַהֲגֶיךָ
 לְעֵין הַכֵּל, כְּצֶדֶךְ הַתְּקוּפוֹת!
 לְמִשְׁטָרִים שֶׁהִתְיַמְרוּ לְרִשֵּׁת,
 נוֹתְנֵת הִיא שְׁעוֹר עַד שְׁנוֹת־מָאָה.
 תְּחִי הַרוּחַ הַבְּלִתִּי־נִבְבֶּשֶׁת
 אֲשֶׁר קוֹרְאִים לָהּ חֹפֶשׁ־הַדְּעָה!
 הַקְּלָפִיּוֹת הֵנָּה דְּבָרוּ בְּהֶלֶם
 וּבְשׁוֹרְתָן – הֲדָה עוֹד לֹא גֹוע.
 נִרְאָה שְׂזָה הָעַם אֵינְנו גֶּלֶם,
 וְאִם אֵינְנו גֶּלֶם ... יֵשׁ תְּקִנָּה.

קורא הקורא, ותמה: בחירות והחלפת מנהיגים? חופש־הדעה? קלפיות? ה"עם"? מה לכל אלו ולדמוקרטיה? הרי המכון הישראלי לדמוקרטיה הציג בפנינו בחוברותיו את "הדמוקרטיה המהותית", שהיא – שנו רבותינו המשפטנים אבות המכון לדמוקרטיה – שלטון של זכויות אדם, הנשמרות, לגמרי במקרה, בידי בית־משפט אקטיביסטי וסמכותני, פרקליטים ויועצים משפטיים חרוצים! להיכן נעלמה זו בדברי אלתרמן? יתר־על־כן, לו היה טורח אינטלקטואל הבית של המכון לדמוקרטיה לפשפש במאמרו של אלתרמן "שני פרקים", היה מוצא אותו מלין על היחלשותה של הממלכתיות מתוך חששה של הממשלה "מפני דעת־הקהל, החרדה לחירויות האזרחיות". במאמר מציע אלתרמן שתוטל חובה על בוגרי רפואה לעבוד בפריפריה לתקופה מסויימת (כדי לפתור מצוקת היעדר שירותים רפואיים שם), וכך הוא מתגונן מפני האשמה שזהו צעד "לא דמוקרטי":

אין אמצעים דימוקראטיים ולא־דימוקראטיים מלכתחילה. מה שקובע הוא אם הוחלט על נקיטת האמצעי המסויים באורח דימוקראטי ואם הדבר מבוצע בלי אפליה, בלי שרירות לב ומתוך בקורת ציבורית מתמדת.

לדעת אלתרמן, אם נשמרים התהליכים הדמוקרטיים, חופש הביטוי, הפיקוח והביקורת הציבורית – הקיימים בכל דמוקרטיה מצידה ה"פורמלי" – הרי היא חוקית. אין לדעתו מקום לביקורת ערכית אפרוירית בסגנונה של "הדמוקרטיה המהותית", המשיתה על המדינה ערכים שלא במסגרת הפרוצדורה הדמוקרטית.

הנה כי כן מסתבר, שגם כאן עולמותיהם הרוחניים של אלתרמן וקרמניצר אינם יונקים מאותם המקורות. הרי זה לא מכבר הכביר קרמניצר שבחים על מנחם בגין על היותו "מחוייב לדמוקרטיה במובנה העמוק, להגבלת שלטון הרוב ולפיקוח שיפוטי על תפקודן של שתי הרשויות... בגין הבין, שאין מנוס מרשות שופטת המופקדת על הגנה על זכויות האדם מפני שלטון הרוב". וז'בוטינסקי זכה אף הוא להילולי סגן-הנשיא כמי ש"תמך בדמוקרטיה מהותית ועמוקה", כלומר, "דחה את התפיסה... שדמוקרטיה היא בעצם שלטון הרוב ותו לו, כלומר מערכת פורמלית של כללים המיושמת באמצעות בחירות כלליות, הצבעות והכרעות רוב" (בעניין ז'בוטינסקי כבר הדגמתי בעבר את כשרונו של קרמניצר כפרשן). נכמר הלב ממש: אלתרמן יקירנו היה כנראה חסר הבנה "לדמוקרטיה במובנה העמוק" כבגין, או ל"דמוקרטיה מהותית ועמוקה" כז'בוטינסקי. כנראה לא השכיל להפנים מבעוד מועד את צפונותיה של "הדמוקרטיה המהותית". אך נסלח לו אנו, שהרי עומדת לו ההגנה שמדובר בפיתוח צעיר ביותר, ינוקא אינטלקטואלי, שנולד יש מאין בדמיונם קודח-השררה של אהרן ברק וחבורתו, ורק עוללותו עומדת לו כהגנה מפני מופרכותו – אם כי יש לעמוד נפעמים מהישגה של החונטה המשפטית שלנו להקנות משנה מהפכנית זו לתלמידים בבתי-הספר ובאוניברסיטאות כדבר תורת-מדע-המדינה מסיני.

להלן סיכומו של הפרופסור למשפטים לאוסף הציטטות שהוא מביא ולפרשנות ה"דמוקרטיה":

המעט שהבאנו מכתביו של נתן אלתרמן, על קצה המזלג ממש, ממחיש כי אהבת הצבא והדאגה לביטחון ולמורל הלוחמים אינן מחייבות טיוח, חיפוי וסלחנות כלפי פשעים והתנהגות מגונה. נהפוך הוא: "צה"ל, מנטורי כבודו ובריאותו, דורש: חקרו וחסטו בי! אם פגם בי, עליכם ללחום בו מיסודו" ("סערה על פני סדר-היום", לעיל). הודגם שוב כי אפשר לשלב יפה אהבה לעם ולארץ ותפיסת עולם לאומית וביטחוניסטית עם מחויבות אמת חד-משמעית לערכי הדמוקרטיה, לשלטון החוק – בכלל זה המשפט הבינלאומי – לחופש הביטוי, לביקורת על השלטון ולהגנה על זכויות המיעוט.

רטוריקה שקופה של השחרה

אם נשוב לרגע לפתיחה, יש לשאול מדוע נשמטו מן הסיכום אותם "מפרסמי החשדות" שבהם פצחה המסה? נעלמו מבלי שוב. אך לא אלמן ישראל; במקומם צץ ועלה, כבמטה קסמים, אורח חדש: "המשפט הבינלאומי"! מהיכן זומן זה להדרן? לקרמניצר הפתרוניים. שאר הדברים המוזכרים כאן, שלטון החוק, חופש הביטוי, וכו', הם עניינים שבקונצנזוס. כולם רוצים בהם, לפחות אם מקפידים שלמילים תהיינה גם משמעות שגורה ולא רק גדרים הפורחים ממוחם של עילויים

משפטיים לוחמי־אור, שכישרונם בתיאוריה פוליטית מתחרה כנראה רק ביכולת הפרשנות שלהם. אין כאן לא ימין ולא שמאל, ואין שום קשר ל"דמוקרטיה מהותית". קרמניצר מעמיד איש קש בעורכו קישורים דמגוגיים, כביכול אותם חשוכים הסבורים שדמוקרטיה היא אותו המשטר שכל האנושות דיברה ומדברת עליו בכל זמן ומקום (ולא מה שבדה ממוחו נשיא אחד של בית־המשפט העליון), תומכים בביצוע פשעי־מלחמה וטיוחם ומתנגדים לייצוג של ערבים בכנסת או לחופש הביטוי. זאת כאשר למעשה הסוגיות שבויכוח הן מימון פעילות פוליטית בישראל מצד מדינות זרות והוצאת דיבה על ישראל בעולם במקום לפנות למוסדות המדינה לבדיקה. זוהי רטוריקה זולה ושקופה של השחרה, הבנויה כולה על כרעי התרנגולת של סילוף והוצאה מהקשר של דברי אלתרמן.

נתן אלתרמן היה אדם ציוני מסור ומגדלור מוסרי, שפעל בתוך ישראל בשכנוע הציבור וההנהגה הישראליים, וקרא לבירור פנימי כשחשד בתקלה מוסרית. הוא עשה זאת ביושר ואומץ, בריאליזם והכרה במורכבות וקושי המאבק הלאומי, מתוך מחוייבות לאמת ולעם היהודי. משום שהיה ממפוכחי השמאל הראשונים ומחלוצי המבקרים של "השמאל החדש" של זמנו (שבכל קנה־מידה היה מתון להפליא לעומת זה שלנו), קשה להאמין שלא היה מזדעזע עד עמקי נשמתו מן השמאל המצטיין בהלשנות, הפצת דיבה פלשתינית, קבלת כספים משונאינו, וקריאה להתערבות ולחץ בינלאומיים, כולל בחסות "החוק הבינלאומי". ממילא ברור כי חיבור זה, יחד עם שתי החוברות הנוספות במסגרת הסדרה "מנהיגים והוגים", נועד לעשות תעמולה להבלי התפיסה המהפכנית של "הדמוקרטיה המהותית", על־ידי הצבת מנהיגים והוגים ציוניים ולאומיים כליצנים באותו קרקס של "זכויות אדם" והצגת תמיכתם לכאורה בחיזוקם הבלתי־מסוייג של שופטים ומשפטנים מול שאר הרשויות. האליטה השמאלנית־אקדמית שלנו רוצה שנאמץ את "המהפכה החוקתית", והפמפלטים של המי"ד. מטרתם לייצר יש־מאין הגות ציונית ולאומית שתצדיק את השלטתה על הכנסת והממשלה. משום שזהו סילוף גמור, סימניהם של נירות קרמניצריים אלו הם הגיחוך, הבדיה והבורות, השזורים בהם כחוט המשולש שלא יינתק. הדבר היחיד היכול לעמוד לזכות פרשנות שכזו היא מימרתו המפורסמת של תומס גריי: "במקום בו הבורות היא אושר, טפשות להיות חכם". מול גיוסו הכפוי של אלתרמן לשורות "השמאל החדש" הזה, במפגן של דרשנות פתטית ותלישת ציטוטים מהקשרם, אפילו גאון־הביטוי אלתרמן היה נאלם דום.